

HANDLINGSPLAN FÖR

MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Våld i nära relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck

Antagen 2024-12-16

STYRANDE DOKUMENT

Dokumenttitel	Handlingsplan för mäns våld mot kvinnor
Diarienummer	KK24/597
Kategori av styrdokument	Aktiverande
Fastställd av	Kommunstyrelsen
Beslutsdatum	2024-12-16
Giltighetstid	2025-01-01 och tills vidare
Omfattar	Alla divisioner
Dokumentansvarig	Kommunstyrelsen (politisk nivå) Strateg Kommunledningskontoret (tjänstenivå)
Uppföljning	Uppföljning gällande funktion och aktualitet ska ske minst en gång per mandatperiod.

KATEGORIER AV STYRDOKUMENT

Organiserande	Förklarar, tydliggör och reglerar kommunens roll- och ansvarsfördelning samt vem som har rätt att fatta beslut.
Normerande	Beskriver kommunens förhållningssätt i en viss fråga eller ger direktiv för hur något ska utföras och syftar till att styra beteenden utifrån en gemensam värdegrund.
Aktiverande	Beskriver vad kommunen vill förändra eller uppnå inom specifika områden och syftar till att ge ett uppdrag att handla på ett visst sätt.
Reglerande	Anger villkoren för kommunal service och vilka krav kommunen ställer på de som lever, verkar och vistas i Nyköping.

INNEHÅLL

1	INLEDNING	2
1.1	Politisk styrning.....	2
1.2	Syfte och målsättning.....	3
2	BAKGRUND	4
2.1	Mäns våld mot kvinnor	4
2.2	Våldets definition	4
2.3	Särskilt utsatta grupper.....	4
2.4	Våld i nära relationer.....	5
2.5	Hedersrelaterat våld och förtryck.....	5
2.6	Sexuell exploatering av barn, grooming, prostitution, människohandel.....	7
3	HANDLINGSPLAN	9
3.1	Fokus på orsaker till att våldet uppstår.....	9
3.2	Genusperspektiv och normkritiskt arbete.....	9
3.3	Tidiga och breda insatser.....	9
3.4	Våld i nära relation	9
3.5	Hedersrelaterat våld och förtryck.....	10
3.6	Sexuell exploatering av barn, grooming,	10
	prostitution och människohandel	10
3.7	Rutiner.....	11
3.8	Uppföljning mot syftet.....	11

1 INLEDNING

Välfärd och god folkhälsa ska bygga ett hållbart Nyköping. God hälsa är en grundläggande förutsättning för människors möjlighet att nå sin fulla potential och att bidra till samhällets utveckling.

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt jämställdhetsproblem. För att stoppa våldet krävs ett utökat och effektivt förebyggande arbete.

Mäns våld mot kvinnor är det mest extrema uttrycket för ojämställdheten mellan kvinnor och män. Detta måste synliggöras och därför väljer Nyköpings kommun liksom regeringen att använda mäns våld mot kvinnor som ingången för detta område. Samtidigt kan kvinnor och flickor utöva våld i nära relationer, på samma sätt som män och pojkar kan bli utsatta för det. Även hbtqi-personer utsätts för våld i nära relationer, exempelvis i samkönade relationer. Allt detta våld är oacceptabelt och måste förebyggas och bekämpas. Kvinnors våld mot män och våld i samkönade relationer ska alltså definieras under paraply begreppet mäns våld mot kvinnor – en medveten kategorisering.

Det lokala folkhälsoarbetet är ofta komplext och involverar många olika aspekter, förhållanden och aktörer. Därmed finns möjligheter, och ett stort värde, av att arbeta tvärsektoriellt med frågorna för att uppnå största möjliga effekt för samhället och invånarna. Inom arbetet med Mäns våld mot kvinnor uppmuntras därför insatser för ökad samverkan och samarbete mellan kommunens verksamheter.

1.1 Politisk styrning

Kommunfullmäktiges program för social hållbarhet beskriver Nyköpings kommuns riktning och förhållningssätt till ett lokalt genomförande av agenda 2030 utifrån den sociala dimensionen av hållbar utveckling. Programmet anger politisk viljeinriktning inom koncernövergripande områden som Nyköpings kommun bedömer vara strategiskt viktiga, som påverkar många eller samtliga verksamheter och som kräver nämnd- och verksamhetsövergripande samverkan för att nå god effekt. Programmet omfattar alla nämnder, verksamheter och kommunala bolag.

Insatserna i handlingsplan *Mäns våld mot kvinnor* bidrar till måluppfyllelse för program *Social hållbarhet* med särskild fokus på:

- *För alla barn och ungas trygga och goda uppväxtvillkor*
- *Jämställd kommun*
- *God och jämlik hälsa i livets alla skeden*
- *Hbtqi-personers rättigheter*

1.2 Syfte och målsättning

Friheten från våld är en mänsklig rättighet och en förutsättning för att individen ska ha möjlighet att leva ett självständigt liv i trygghet.

För att uppnå ett samhälle där våldet inte alls sker behöver det samlade arbetet riktas mot det gemensamma syftet att skapa ett jämställt samhälle.

Nyköpings kommun utgår i sitt arbete från regeringens *Nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Utifrån lokala förutsättningar och behov fokuserar Nyköpings kommun särskilt till att bidra till de två nedan beskrivna mål i nationella strategin:

1) Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

Strategins första målsättning handlar om att i högre grad förhindra att våld över huvud taget uppstår samt att förmå män och pojkar som utövar våld att upphöra med det. Den avser både insatser som riktas till hela befolkningen och insatser som riktas till grupper som enligt bästa tillgängliga kunskap har förhöjd risk att utöva eller utsättas för våld (s.k. universell respektive selektiv prevention). Här ingår även insatser som syftar till att minska antalet möjliga tillfällen att utöva våld (s.k. situationell prevention), såsom åtgärder i utformningen av stadsmiljöer.

Hit hör också insatser riktade till män som har utövat våld för att förebygga upprepat våld (s.k. indikativ prevention), t.ex. genom användning av strukturerade riskanalyser.

För att spegla regeringens ökade fokus på preventiva och återfallsförebyggande åtgärder, har denna målsättning delats upp i två delar:

- a) Tidiga och förebyggande insatser med fokus på barn och unga och hedersrelaterat våld och förtryck*
- b) Återfallsförebyggande insatser med fokus på våldsutövare*

2) Förbättrad upptäckt av våld samt starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn

Strategins andra målsättning handlar om att förbättra möjligheterna att upptäcka våld och våldsutövare samt att förstärka skyddet och stödet för de kvinnor och barn som har utsatts för våld. Med stöd avses här alla former av stöd, inklusive vård och behandlingsinsatser.

2 BAKGRUND

2.1 Mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt och omfattande samhällsproblem som orsakar stort fysiskt och psykiskt lidande. Det är den yttersta konsekvensen av den maktobalans som råder mellan kvinnor och män. Föreställningar om kön, makt och sexualitet har en grundläggande betydelse för alla former av mäns våld mot kvinnor, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck såväl som prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Våldet innebär stora samhällskostnader för bl.a. hälso- och sjukvården, rättsväsendet, socialförsäkringar och det sociala välfärdsystemet.

Våld drabbar både kvinnor och män, tjejer och killar. Kvinnor och tjejer utsätts dock oftare av upprepat och mer allvarligt våld i en sådan omfattning att det är att betrakta som ett folkhälsoproblem.

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet har drygt var femte person i befolkningen någon gång i sitt liv utsatts för våld i en nära relation. I genomsnitt har 15 kvinnor per år dödat i Sverige av en före detta eller nuvarande partner under den senaste femårsperioden. Förövaren var i 98 % av fallen en man.

I en kartläggning från Brottsförebyggande rådet 2018 uppger 23 procent av tjejer och unga kvinnor i åldern 16-24 år att de någon gång har utsatts för våld. För pojkar och unga män är siffran 14 procent.

2.2 Våldets definition

Vålds-begreppet kan innefatta många olika uttrycksformer beroende på definition. Det våld som åsyftas i handlingsplanen är bredare än det som innefattas i brottsbalkens bestämmelser och avser en handling riktad mot en person som avser att skada, smärta eller kränka för att få denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill.

Våld kan vara fysiskt (som slag, sparkar, stryptag), psykiskt (som verbala kränkningar, kontroll, hot), sexuellt (som påtvingad sexuell handling, våldtäkt), ekonomiskt, materiellt (förstörelse av inredning och personliga ägodelar) eller handla om försummelse (omsorgssvikt av personer med behov av stöd och vård såsom barn, äldre och personer med funktionsnedsättning).

2.3 Särskilt utsatta grupper

Inom arbetet med våldsprevention oavsett våldstyp bör behov hos personer i särskilt sårbara livssituationer fångas upp och innefattas i förebyggande arbete. Särskilt sårbarhet kan exempelvis handla om:

- *funktionsnedsättning*
- *äldre*

- *yngre*
- *utrikesfödda*
- *HBTQI-identitet*
- *skadligt bruk eller beroende*
- *ekonomisk utsatthet*

2.4 Våld i nära relationer

Våld i nära relationer kännetecknas av att den som utsätts har en nära relation till och ofta starka känslomässiga band till förövaren. Detta försvårar möjligheten till motstånd och uppbrott. Våldet sker vanligtvis inomhus i offrets egen bostad. Det ökar i allvar och intensitet ju längre relationen pågår.

Våld i nära relationer förekommer i alla typer av relationer mellan närstående oavsett sexuell läggning och könsidentitet. Kvinnor, män och ickebinära kan utsättas för våld. De kan även vara förövare.

Våld i nära relationer innefattar också våld i familje- och släktrationer, samt våld som barn upplever i sin familj.

I vardagligt tal syftar våld i nära relationer ofta på våld i partnerrelationer.

Forskning visar att kvinnor i jämförelse med män oftare utsätts för grovt, upprepat och kontrollerande våld från en partner. I jämförelse med män är det också vanligare att kvinnor utsätts för sexuellt våld i nära relationer. När det gäller det som i studier kallas mindre allvarliga former av våld drabbas kvinnor och män i liknande utsträckning.

2.4.1 Ungas parrelationer

Våld i ungas parrelationen sker i den våldsutsattas och i den våldsutövandes hem. Det sker i skolan och på gemensamma fritidsaktiviteter. I dessa miljöer finns det vuxna som kan ingripa. Därför är det viktigt med kunskapshöjande insatser till alla runt omkring - vuxna som unga - för att kunna se och identifiera våld och ingripa mot det.

Ytterligare viktiga skillnader är den betydelse som digitala medier och verktyg har för ungas relationer. Dessa används i stor utsträckning som ett hjälpmedel för övervakning och kontroll.

2.5 Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck uppstår för att skydda eller återupprätta en familjs eller en större släkts heder och sociala anseende. Det sanktioneras av ett kollektiv och utövas ofta av flera personer. De utsattas familjemedlemmar eller närstående spelar i regel en avgörande roll.

Hedersrelaterat våld bygger på föreställningen att en familjs heder främst är beroende av hur flickor och kvinnor i familjen betar sig. Men även pojkar och män kan skada hedern om de till exempel inte betar sig enligt strikt definierade könsroller.

Förlusten av heder kan ha stora konsekvenser för en familj, både socialt och ekonomiskt. Därför kan rädslan att förlora hedern eller uppfattningen att man har förlorat den, leda till drastiska våldshandlingar.

Det finns en rad olika beteenden som kan anses skada hedern. De tydligaste överträdelserna av hedersnormer är sex före äktenskapet eller att en gift kvinna inte betar sig "kyskt". För att skydda familjen från förlust av hedern kontrolleras den kvinnliga sexualiteten. Det görs genom till exempel kontroll av klädsel, vem hon träffar och vem hon är vän med samt val av utbildning.

I familjer med hedersnormer är det ofta tabu att prata om eller att vara HBTQ+-person. Om HBTQ+-personer nämns så är det ofta som något negativt, att det till exempel skulle vara en sjukdom eller syndigt. Våld och hot mot ungdomar med annan sexuell läggning än den heterosexuella förekommer i familjer med vitt skilda bakgrunder, religioner och traditioner.

I familjer med hedersnormer är heteronormen stark och upptäcker eller misstänks en ungdom vara HBTQ+-person görs försök att ändra på hur hen känner när det gäller kön och sexuell läggning. En del utsätts för så kallad uppfostringsresa, omvändelseförsök eller omvändelseterapi. Många HBTQ+-ungdomar väljer därför att smyga med sin relation för att inte straffas av familjen och fördömas eller uteslutas från omgivningen.

Även pojkar och män kan vara utsatta för hedersrelaterat våld. Deras livsval kan vara begränsade, speciellt när det gäller val av en partner. De kan vidare tvingas att kontrollera sina syskon eller andra kvinnliga släktingar.

2.5.1 Bortförda barn

Varje år förs barn och unga ut ur landet mot sin vilja. Detta är ett brott enligt svenska lag och regleras i 4 § Brottsbalken, egenmäktighet med barn.

Barnen blir många gånger förbjudna att ha kontakt med någon utanför familj, släkt eller det kollektiv som upprätthåller normer och kontroll. Bortförandet medför också ofta begränsningar när det gäller skolgång och tillgång till hälso- och sjukvård.

Syftet med ett bortförande kan variera, men vanligt är barn- eller tvångsäktenskap, uppfostringsresa eller att familjen på andra sätt vill upprätthålla eller återupprätta sin heder.

2.5.2 Könsstympning

Könsstympning av flickor och kvinnor innebär att större eller mindre delar av de yttre kvinnliga könsorganen tas bort eller skadas. Det strider mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och mot barns rättigheter. I Sverige är könsstympning av flickor och kvinnor förbjudet enligt lag.

Könsstympning av flickor och kvinnor har förekommit i mer än 2 000 år. Det finns olika skäl till att den skadliga traditionen började, och varför den fortfarande existerar. En del menar att det finns ett religiöst påbud, men det finns inget stöd i någon religions heliga skrifter för att utföra könsstympning. Det kan vara ett sätt att markera att unga flickor träder in i vuxenvärlden men det kan också ske i olika åldrar. Ibland är könsstympning ett krav för att få gifta sig - det ses som ett sätt att kontrollera flickors och kvinnors sexualitet genom att garantera deras oskuld. Det finns också de som föreställer sig att flickor som inte har utsatts för könsstympning är orena. Könsstympning kan också vara sammankopplat med familjens hedersnormer.

2.5.3 Barn - och tvångsäktenskap

Barnäktenskap och tvångsäktenskap är vanligt förekommande inom området hedersrelaterat våld och förtryck. Barnäktenskap och tvångsäktenskap är en kränkning av de mänskliga rättigheterna och ett brott mot svensk lagstiftning. De kan ske genom olika former av tvång eller att en person till exempel genom påtryckningar förmås att gifta sig mot sin vilja.

2.6 Sexuell exploatering av barn, grooming, prostitution, människohandel

Sexuell exploatering av barn handlar om olika former av sexuella övergrepp där någon form av ersättning har getts. Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Enligt konventionen är vi skyldiga att vidta alla lämpliga åtgärder för skydda barn mot alla former våld, sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi.

Grooming innebär att en person tar kontakt med barn i syfte att begå någon form av sexualbrott mot barnet.

I Sverige är sådana "förberedande" kontakter en brottslig handling i sig. Förövaren arbetar ofta med att bygga upp barnets förtroende och tillit över tid.

Tillvägagångssätten är många gånger likartade. Kontakten inleds ofta med smicker och beröm, för att sedan övergå till olika typer av tvång och hot. Förövaren kan även erbjuda mutor eller presenter.

Sedan 1999, då förbudet mot köp av sexuell tjänst trädde i kraft, är det enligt svensk rätt straffbart att köpa sex. Bestämmelsen innebär att det är förbjudet att mot ersättning skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse. Att sälja sexuella tjänster är däremot inte straffbart.

Människohandel kallas ofta för en modern form av slaveri och utgörs av handel och utnyttjande av andra människor för egen vinning. Det är ett allvarligt brott som kränker de utsattas mänskliga rättigheter. Brottet drivs av en efterfrågan på tjänster från, eller varor tillverkade av, offer för människohandel. Det är därför viktigt att arbeta förebyggande mot människohandel genom att motverka efterfrågan på exempelvis köp av sexuella tjänster.

3 HANDLINGSPLAN

Nedan beskrivs utgångspunkterna för Nyköpings kommuns arbetet kopplat till målsättningarna:

- 1) Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld*
- 2) Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn*

3.1 Fokus på orsaker till att våldet uppstår

Samhällets insatser har historiskt sett främst fokuserat på våldets konsekvenser snarare än dess orsaker. För att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor behövs ett perspektivskifte, där ett större fokus på ett förebyggande arbete ska sättas utan att för den del minska ambitionerna med stöd och skydd för utsatta. Det förebyggande arbete ska ha fokus på våldsutövaren.

Män och pojkar behöver vara med i arbetet med att förändra de normer som rättfärdigar den bredd av våld som drabbar kvinnor, barn, andra män och icke-binära. Men föreställningar om hur män och pojkar är och bör vara hålls levande av alla. Därför behöver våldsförebyggande insatser vända sig till alla oavsett kön.

3.2 Genusperspektiv och normkritiskt arbete

Våldsförebyggande arbete med en kritisk ingång till hur normer kring kön skapas är mer effektivt än insatser som inte har ett genusperspektiv. En genusförändrande ansats innebär att förändra och vidga normer kopplade till kön och sexualitet. På så vis kan vi utmana skadliga och begränsande idéer kopplat till maskulinitet och femininitet vilket har en påverkan på att stoppa våld.

3.3 Tidiga och breda insatser

De största vinsterna för folkhälsan görs om man minskar måttligt förhöjda risker hos ett stort antal människor i stället för - vilket intuitivt ofta förefaller bättre - att vända sig till ett fåtal individer med hög risk (den s.k. preventiva paradoxen). Inom våldsprevention bör därför en av utgångspunkterna vara att arbeta med breda insatser som når en stor del av befolkningen ex. generella föräldraskapsstödsprogram. Med tidiga insatser, dvs att det våldsförebyggande arbetet bland yngre barn stärks så kan risken i högre åldrar minska. Således behöver vi arbeta på fler nivåer samtidigt, både tidigt och brett.

3.4 Våld i nära relation

Utöver att arbeta med genusperspektiv och tidigt och brett ska Nyköpings kommun prioritera insatser för att verka för att personer som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende. I allt

arbete med våldsutövare ska säkerheten för de som är våldsutsatta och deras närstående beaktas särskilt.

3.5 Hedersrelaterat våld och förtryck

Nyköpings Kommuns arbete inom våld i nära relation har en längre historik jämfört med arbetet inom hedersrelaterat våld och förtryck. Av den anledningen ger handlingsplanen större utrymme för insatser inom hedersrelaterat våld och förtryck då det behövs mer stöd till verksamheterna att fokusera sitt arbete inom hedersrelaterat våld och förtryck.

Vad säger forskningen om riskfaktorer för hedersrelaterat våld och förtryck?

Det finns otillräcklig forskning gällande riskfaktorer för att familjer som immigrerat till Europa fortsätter att utöva hedersrelaterat våld. Övergripande handlar det om samma problematik som mäns våld mot kvinnor.

I Handbok: Inget att vänta på 2020, beskrivs riskfaktorer för hedersrelaterat våld och förtryck enligt nedan.

- *Ett tydligt mönster av en dominansorienterad maskulinitet*
- *Underordning av kvinnor - kvinnor ges lägre värde*
- *Kollektivt upprätthållna heders koder: män som utövar våld upplever stöd från kollektivet*
- *Strikta normativa förväntningar om barns lydnad, och då i synnerhet förväntningar om unga kvinnors lydnad.*
- *Mäns upplevda rätt till makt och privilegier: Fäder och makar upplever en rätt att underkasta kvinnor och flickor både kollektiva och individuellt införda regler och begränsningar samt upplever en rätt till tjänster från kvinnor och flickor efter eget godtycke"*

Att arbeta med genusperspektiv tidigt och brett är således det bästa sättet att arbeta förbyggande med hedersvåld enligt nuvarande forskning.

En förutsättning för att kunna uppmärksamma och hjälpa barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är att någon ser och förstår vad som händer. Att upptäcka barn och unga som är utsatta för hedersförtryck är därmed en viktig uppgift för förskola, skola och fritid. Det är då nödvändigt att personalen har grundkunskap om hedersnormernas mekanismer och vågar ställa frågor till eleven om det finns en misstanke om hedersproblematik.

3.6 Sexuell exploatering av barn, grooming, prostitution och människohandel

Vi vet att det finns ett antal riskfaktorer som ökar risken för sexuell exploatering, grooming, prostitution och människohandel och att dessa går att påverka. Det handlar bland annat om att utmana stereotypa och begränsande normer om kön.

Skolan är en viktig aktör gällande att sprida kunskap om sexualitet, relationer och samtycke samt säkerhet på nätet.

Gällande stöd för utsatta personer så pågår en utredning på regeringsnivå för att lämna förslag på ett exitprogram för vuxna personer som är utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt ett program för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål.

När utredningen gällande exitprogram är klar bör den fungera som vägvisare för Nyköpings arbete inom området.

3.7 Rutiner

Rutiner för hur verksamheterna i de olika divisionerna hanterar misstankar och bekräftade fall inom de olika våldstyperna ska tas fram. Hur verksamheter skickar vidare ärenden till andra verksamheter ska beskrivas samt vilket stöd som verksamheten erbjuder. Hur verksamheten samverkar med polisen för att förbättra upptäckt och hantering av våldsrelaterade brott ska även ingå i rutinen.

3.8 Uppföljning mot syftet

Syftet att skapa ett jämställt samhälle där våldet inte alls sker följs upp genom att följa våldsincidensen över tid.

Att mäta hur många som är utsatta för våld genom att enbart använda den officiella kriminalstatistiken är inte möjligt. Mörkertalet för brott i nära relationer uppskattas vara stort och kriminalstatistiken visar endast händelser som är anmälda och registrerade som brott. För att få en mer komplett bild av utsatthet för våld, både det polisanmälda våldet och det våld som inte polisanmäls, behöver brottsstatistiken kompletteras med annan datainsamling.

Exempel gällande hur våldsincidensen kan följas:

- *Statistik över anmälda brott*
- *Orosanmälningar enligt socialtjänstlagen 14 § (SoL 14)*
- *Inkomna aktualiseringar om våld i nära relation (Kommunens verksamhet)*
- *Skolundersökningar (livsstil och levnadsundersökningar, Region Sörmland)*
- *Verksamhetsstatistik från kommunala kvinnojourer, tjejjourer och ungdomsjourer samt verksamhetsstatistik från lokala brottsofferjourer*